

Szurmay Ernő

„A múlt csak példa legyen most!”

60 éves a Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár

A megyeszékhelyé válástól 1934. november 11-ig, a városi könyvtár és múzeum hivatalos megnyitójáig csak üzemi, intézményi, testületi vagy egyesületi, illetőleg felekezeti könyvtárak látták el a város lakosságának egy-egy rétegét vagy csoportját. Ezeknek az ún. korlátozottan nyilvános könyvtáraknak a fenntartása, állományának gyarapítása általában közadakozásból történt.

A városi könyvtár megteremtésére először 1912-ben történt kísérlet. Az Alföldi Magyar Kulturális Egyesület által kezdeményezett és Szolnok város tanácsa által támogatott terv szerint a Baross és Csokonai utca találkozásánál épült volna fel egy, a közgyűjteményeknek is méltó helyet adó kultúrpalota. A terv megvalósulását azonban az első világháború megakadályozta.

Végül a városi könyvtár létrejöttéhez egy „szent szándékú” ember, egy elfogadható mennyiségű és minőségű könyvállomány és egy, a kultúra kérdései iránt nem közömbös városvezetés „összejött”, szerencsés találkozása teremtette meg a lehetőséget. Az első dr. Balogh Béla gimnáziumi tanár, a neves antropológus, régész – mondhatni polihisztor –, a másodikat Kautz Károly, egykori jómódú, majd teljesen elszegényedett a város által eltartott szolnoki polgár, 1000 kötetes könyvhagyaték és további közadakozás, a harmadikat dr. Tóth Tamás polgármester, a Verseghy Ferenc Irodalmi Kör és a frissen alakult Szolnoki Múzeum és Könyvtáregyesület akkori elnöke jelentette. Mivel Balogh Béla és a város által megszerzett Hild-hagyaték jóvoltából ekkorára már jelentős mennyiségű múzeumi, főleg régészeti anyag is összegyűlt, a város pedig bérházának alagsorában helyet is adott a két gyűjteménynek, a nyilvános működést gátló akadályok elhárultak. Így kerülhetett sor az ünnepélyes megnyitóra – immár 5700 kötettel a polcokon. Idézésre érdemesek dr. Balogh Béla meg-

nyitón elhangzott szavai: „Ez a kis könyvtár kifogyhatatlan szellemi kincsek háza, bonyolult és egyszerű értékek piaca... Azt kívánjuk, hogy a város minden polgára szerezze meg azt a valutát, azt az értékmérőt, amellyel ezt a szellemi vagyont meg tudja mérni, értékelni tudja.”

A kezdetleges működési feltételek és a szolgáltatások iránt egyre növekvő igény korszerűbb elhelyezést sürgetett. Több szép szándék született, de a helyzet, a könyvtár elhelyezése maradt a régiben.

Csak 1950-ben került sor az akkor 10 ezer kötetes állománnyal rendelkező körzeti könyvtárnak – akkor már a városháza Kossuth téri frontján kialakított helyiségekbe való költözésére. Két évre rá, a városi múzeum és könyvtár szétválását követően a városi könyvtár anyagával bővült könyvtár megyei könyvtár elnevezést kapott. A feladatbővülés elodázhatalanná tette a nagyobb mozgáster megteremtését. Komoly formában felvetődött, de ismét csak terv maradt egy megyei és városi összefogással létesülő új könyvtár építése.

Végül – a '60-as évek elején – a Cipőipari KTSZ székházának megépülésével a mai épület egy részét vehette birtokba, pontosabban bérletbe a megyei könyvtár. Előbb a munkaszobák, majd az olvasó- és raktárterek kialakítása, a gyermekkönyvtári részlegnek az egykori kaszinó, akkor úttörőház – ma Technika Háza – épületébe történő elhelyezése következett, hogy aztán a '60-as évekre kialakuljon nagyjából a maihoz hasonló kép.

A felgyorsult állománygyarapodás, a megyei feladatok, benne az állományvédelem elkerülhetetlen kibővítése – amint ez várható volt – a '70-es évek elejére kezdte szétfeszíteni a szűkös kereteket. Előbb az addig egyetlen kis szobában, elavult technikával, egy-két munkatárssal dolgozó kötetzet Tó-

fenék utcai elhelyezése történt meg egy raktárhelyiséggel bővülve, majd a Városi Tanács VB egyetértésével sorra sajtótítottuk ki az elnéptelenedett tanyaisi iskolákat a Rékasi úttól Piroskáig, sőt az egykori Thököly úti iskolát is. Mindez persze szükségmegoldás volt. Mindannyian vártuk a Megyei Pártbizottság 1970. december 3-i, majd a Megyei Tanács VB többszöri, az új megyei könyvtár megépítésének szükségességét hangsúlyozó határozatainak a gyakorlatba történő átültetését. A megoldás belátható közelbe kerülnek tűnt, amikor a Megyei Tanács által meghirdetett országos pályázatra húsznál több, az ország legnevesebb építészei által a Tiszai Hajósok terére megálmodott könyvtárterv érkezett. Az 50. évfordulót ennek a megvalósulás küszöbére érkezett, a város művelődni vágyó mindenkori közönsége által nyolc évtizede dédelgetett álom okozta eufória jegyében ünnepeltük. A történelem azonban – mint eddig mindig – most is közbeszólt. A sok erőfeszítésnek, könyvtárosi és fenntartói nekigyürkőzésnek annyi eredménye mégis született, hogy legalább az ellehetetlenült helyzetbe került gyermekkönyvtár és zenei részleg megfelelő elhelyezést nyert a régi munkásöbázis átalakításával a Tisza Antal utcában.

Gazda

Az államosítás után a fenntartó tanácsok – mint gazdák – feladata lett az állománygyarapítás költségvetési biztosítása. Bizony jó néhány esztendő eltelt, amíg Szolnokon tisztázódott a városi feladatokat is ellátó, de megyei fenntartású könyvtár szerzeményezésének biztosítása. A város a '60-as évektől 1973-ig szerény, de állandó összeggel járult ehhez. Ennek fejében a Megyei Könyvtár ellátta a város különböző pontjain, nagyon rossz működési feltételekkel dolgozó fiókkönyvtára-

kat. Ennek a gyakori vitákat, kölcsönös elégedetlenséget szító helyzetnek vett véget a Városi Tanács VB 1973 februári határozata az önálló Városi Könyvtár létrehozásával. A központi városi könyvtár előbb a Városmajor úti, majd a Mátyás király úti toronyházban kapott meglehetősen szűkös, inkább csak az adminisztratív feladatok ellátására alkalmas elhelyezést. A Széchenyi lakótelep teljes kiépülésével ez a kérdés is megoldódott, és a Városi Könyvtár fenntartója jóvoltából végre kedvező körülmények között dolgozhat és dolgozik ma is, nem is akárhogyan.

Mindkét fenntartó általában ciklusonként legalább egyszer napirendre tűzte könyvtárának tevékenységét, és hozott megfelelő határozatokat. Ezeknek szakági része többé, fenntartói része kevésbé meg is valósult. E határozatok tartalmukban természetesen tükrözték „a kulturális forradalom” éppen időszzerű szempontjait is. Mindent összevetve, a fenntartó gazdák és a fenntartott intézmények közötti, s általában a szakigazgatási szerv közreműködésével funkcionáló kapcsolatot nagyobb konfliktusoktól mentesnek, a közös érdekeket korrektil szolgálóknak ítélem.

A „gazda” kérdéséről szólva még két dolgot tartok szükségesnek megemlíteni. Egyrészt az adott kor szellemét tükröző, de a könyvtári tevékenység valamilyen formában történő segítésére létrehozott, jobbra kérészetű társadalmi tömörüléseket említtem. Így pl. a '60-as évek második felében működő könyvbarát bizottságokra, a '70-es évek elején életre hívott, az Olvasó Néperért mozgalom Szolnok megyei társadalmi elnökségére gondolok.

Másrészt illendőnek tartom, hogy legalább nevüket idézzem azoknak a „kis gazdáknak”, akik kezdetben hűen teljesítendő feladatuknak, majd élethivatásuknak tekintették a városi körzeti, majd a megyei könyvtár irányítását. Kezdem a sort Kiss Gáborral, a Verseggy Ferenc Irodalmi Kör titkárával, később elnökével, dr. Balogh Béla gimnáziumi tanárral, majd egyetemi magántanárral, Kaposvári Gyulával, Thoroczkay Rudolfnéval, akik a városi

könyvtár vezetését jórészt társadalmi munkában látták el. Folytatom Illek Józseffel, a körzeti könyvtár vezetőjével, majd a megyei könyvtárrá lett intézmény első igazgatójával, a széles látókörű, nagyra hivatott, de korán távozott Kisfaludy Sándorral, az őt követő, azóta szintén elhunyt, agilis dr. Nagy Jánossal, a nagyon fiatalon örökre elment tudós-könyvtáros Imre Lajossal, dr. Nyitrai Lajossal, a kiváló könyvtáros adottságú megbízott igazgatóval, akitől én vettem át e nehéz, de szép feladatot, s zárjam utódom nevével, a szép reményekre jogosító, de fájdalmasan korán bekövetkezett halála miatt torzóban maradt pályát befutó dr. Horváth Károllyal. Méltó és igazságos dolog lenne – de ez lehetetlen – a régi szolnoki járás igazgatójának, a szintén korán elhunyt dr. Cseh István emlékezésén kívül idéznem azoknak a könyvtárosoknak, adminisztratív és technikai dolgozóknak a nevét is, akik a maguk részterületének gazdáiként szintén hozzájárultak a nagy egész eredményeihez.

Irány

A természetes fejlődés folyamánya, hogy a szolnoki könyvtárpolitika irányítói minden időben igyekeztek megtalálni azt a főirányt, amely felé haladva – a napi rutinteendők lelkiismeretes elvégzése mellett – előbbre vihetik, magasabb szintre emelhetik a könyvtárügyet.

Az alapítást követő évtizedben a nagyon szerény működési körülmények közepette mást nem tehetett a múzeummal közös könyvtár, minthogy a tanulóifjúságot és a helyi értelmiség érdeklődő tagjait beszoktassa, jó szakés szépirodalommal lássa el. Ezt szolgálták a Verseggy Kör tagjainak közreműködésével rendezett, az irodalmi érdeklődés felkeltését célzó előadások.

A háború befejezése után az újjáépítést, a veszteségek pótlását követően már kiállítások, propagandakiadványok összeállítására is futotta a könyvtár gondjait felvállalók erejéből.

A megyei könyvtárrá válással együtt járt az új követelményeknek megfelelő szervezet kialakítása, a szolgáltatások bővítése. Hadd említsem

meg a kor újításai közül a külön olvasótermi állomány elválasztását, a könyvtárközi kölcsönzés elindítását, a folyóirat-állomány intenzív növelését, a szabadpolcos rendszer bevezetését, az önálló gyermekrészleg megteremtését, a művelődési autó útra indítását, s nem utolsósorban a későbbi, sokrétű katalógusrendszer alapjainak megvetését.

A '60-as évek főiránya – a fenntartói határozat szellemében – a hatókör bővítése lett főleg a szövetkezeti parasztság irányában. Ennek megfelelően szaporodott a művelődési autók állomáshelyeinek száma, bővült jelentősen – ha nem is a legjobb irodalommal – az állomány, s nagy energiával nekilendült a sokszor erőltetett direkt könyvtárpropaganda.

A '60-as évek közepére kifulladás megmerevedett a központi akaratot tűzőn-vízen át érvényesítő, sok külsőleges elemet tartalmazó irányítás. Így a '60-as évek második felét már a belső könyvtári munka felerősödése jellemezte. Megindult a Széchenyi Könyvtártól átengedett, a papírgyári zúzdából kimentett ún. ömlesztett anyag feldolgozása, a könyvtárközi kölcsönzés helyi kielégítésére irányuló belső raktár kiépítése, új gyermekkönyvtári osztály és raktári rend kialakítása. A központi figyelem az ifjúság megnyerésére irányult könyvtári ifjúsági klubok szerveződtek, ifjúsági polcok létesültek, neves művészek, könyvillusztrátorok kiállításai nyíltak, stb.

A belső munkarend megszilárdítása után a '70-es évek könyvtári tevékenységének főiránya a hálózati központi szerepkörből fakadó feladatok teljesítése, azzal együtt a központi szolgáltatások kiterjesztése, a személyi és tárgyi feltételek mérhető javítása, a hálózati központ tudományos igényű műhelyé alakítása, a könyvtár társadalmi megbecsülésének, a szolgáltatások színvonalának emelésén alapuló erősítése lett.

Csupán néhány tény sorolok a most mondottak igazolására. Már 1971-ben működni kezdett a Debreceni Tanító-

képző Intézet, majd Főiskola szolnoki konzultációs központja. Működésének 9 éve alatt közel 300 diplomás könyvtárost és népművelőt adott Szolnok, Nógrád és Pest megyéknek. Az „Ott-hont a könyvnek, otthont a művelődésnek” mozgalomnak, a helyi tanácsokkal kiépülő jó kapcsolatoknak az eredményeként három és félezer m²-rel nőtt könyvtáraink alapterülete egy évtized alatt. Kézműszakossá fejlesztett kötészeti, sokszorosító műhelyünk nemcsak saját és a hálózat jelentős mértékű állományvédelmét, hanem hálózati alközpontjaink aktív tájékoztatásának, kiadói tevékenységének уграссzerű növekedését is eredményezte.

Kiadó

Jól felszerelt, kitűnő szakemberekkel ellátott kötészeti és nyomdánk birtokában tudatos kiadói tevékenység kezdődött. Ennek fővonulatai: sokoldalú könyvtárosi és olvasói tájékoztatás, célzott bibliográfiai sorozatokkal, ill. időszaki kiadványokkal helytörténeti szempontból fontos anyagok reprint kiadása; szerkesztett önálló kötetek megjelentetése. Újtára indult a másfél évtizedet megélt könyvtári híradó, az Együtt, a pedagógusok szakirodalmi tájékozódását segítő Rövid Úton, a Kerényi Imre szolnoki igazgatósa alatt megszületett Szigligeti Színház bemutatónak szövegkönyvsorozata. Az aktív tájékoztatást szolgáló tartalmas bibliográfiák felsorolásáról le kell mondanom, de annyit mégis meg kell jegyezni, hogy helyismereti, helytörténeti kutatás ma már elképzelhetetlen a megyei sajtóbibliográfia, a Jászkunság, a Múzeumi levelek, a Szolnok megyei Néplap, a Szigligeti Színház, a Szolnoki Művésztelep alkotói, bibliográfiai, ill. repertóriumai nélkül.

A nyolcvanas években lényegében e főirányokban való haladás jellemezte a megyei könyvtár munkáját, azzal a különbséggel, hogy a könyvtárosképzés a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola körébe került, majd miután hivatását betöltötte – elődeihez hasonlóan elhalt.

Kapocs

Már jóval előbb utaltam az egykori városi könyvtár és múzeum, valamint a Verseyhy Ferenc Irodalmi Kör gyümölcsöző kapcsolatára, amelynek révén a város alkotó értelmiségének s a középiskolás fiatalságnak java a könyvtárhoz kötődött.

Az újjáépítési szakaszban nem lehetett nélkülözni az ifjúság, főleg a cserkészek társadalmi munkáját, s még sokáig szükség volt a szolnoki társadalom segítő kezére.

Az ötvenes évek elején beszűkült társadalmi kapcsolatok csak az évtized derekán kezdtek bővülni. Megindult az első olvasómozgalom József Attila nevével zászlaján. Ünnepi könyvheteken már országos hírvíróvendégek is megjelentek. Csak érdekességként említem, hogy Tamási Áron hosszú esztendőik szilenciája után 1956 könyvheti megnyitóján először Szolnokon lépett a nyilvánosság elé.

A '60-as években a megye társadalmi és tömegszervezeteivel épült ki szorosabb kapcsolat – főleg a könyvbarát mozgalom révén. A könyvtárak mellett sok helyen társadalmi tanácsok alakultak, önkéntes aktívák tevékenykedtek az olvasószervezés érdekében. Közvetlen és folyamatos kapcsolat alakult ki a Magyar Írók Szövetségével és a könyv ünnepnapjain a kortárs irodalom legnevezebb alakjai találkoztak a szolnoki közönséggel. Ez a kapcsolat azonban a '60-as évek közepén drasztikus hirtelenséggel megszakadt, s csak az évtized vége felé indult újra fejlődésnek, hogy aztán a '70-es években teljesejék ki.

Erősödött a különböző fenntartókhoz tartozó könyvtárak együttműködése. A központi híradó az Együtt, rendszeresen beszámolt a társkönyvtárak tevékenységéről, fontosabb híreiről is.

A könyvünnepek egyre inkább a városok egész társadalmának ünnepévé váltak, mozgósítva olyan erőket is, amelyekkel eddig kevés kapcsolata volt a könyvtárnak. Gondolok itt a könyvterjesztő vállalatra, a Szigligeti Színház művészeire stb. A kifáradás jelei a '70-es évek második felére kezdtek jelentkezni, erősödött viszont az együttműködés a TIT-tel, a Megyei Múzeumi Szervezettel, a Megyei

Művelődési Központtal, a Megyei Levéltárral. A Hazafias Népfront pedig megyeszerte pártfogásba vette az olvasómozgalmat, egyáltalán a könyvtárak társadalmi támogatását.

Kultusz

Nem lenne teljes a felvázolt kép, ha nagyon röviden nem szólnék a könyvtár és névadója kapcsolatáról. 1954-ben, bő negyven esztendeje vette fel a Megyei Könyvtár Verseyhy Ferenc nevet. Kuriózusként említem, hogy az országban elsőként a szolnoki megyei könyvtár kapott nevet.

Már 1957-ben önálló kiadvánnyal tisztelgett a könyvtár 200 éve született névadója előtt. Jeles történészek, irodalmárok méltatták benne a sokoldalú „bolygó pap” tehetségét.

Folyamatos feltáró, tudományos munka azonban csak 1972-ben indult meg, s hála a mindenkori könyvtárvezetés ezirányú hivatástudatának, a mai napig is tart. Rendszeressé vált az ötévenként ismétlődő Verseyhy tudományos ülésszak. Egymást követően jelentek s jelennek meg az ülésszakon elhangzott előadások anyagát tartalmazó In memoriam... kötetek. 1973 óta tíznél több, nyomtatásban addig meg nem jelent vagy csak latin nyelven ismert Verseyhy-művet szerkesztett meg s adott ki a megyei könyvtár, ezzel is segítve az irodalomtörténeti kutatást.

Csak elismeréssel szólhatok arról, hogy a mai könyvtárvezetés szorgalmazására és hathatós támogatásával befejezés előtt áll egy teljes Verseyhy-bibliográfia, Rékasy Ildikó munkája, amelynek a múlt évi ülésszakon bemutatott részletes minden Verseyhy-kutató elismerését kívívta.

E dolgozat címéül azért választottam Kisfaludy Károly sokat, talán túl sokat is idézett szavait, mert meggyőződésem, hogy a múlt eredményei és hibái egyaránt szolgálhatnak példaként. Amazok követésre, emezek elkerülésre serkentenek bennünket. Még akkor is így van ez, ha ama 60 esztendő előtti induláshoz képest szinte világok, de mindenképpen rendszerek változása és velük együtt könyvtárpolitikai és könyvtártechnikai változások egész sora követte egymást.